

מפעל דף היומי בעיון

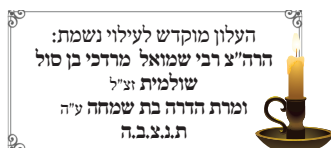
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

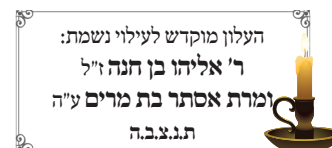
כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום ג' ח' אייר - יום ב' י"ד אייר תשפ"א

מסכת יומא ט' - ט"ו

שבוע פרשת אחרי מות קדושים

הנושאים האקטואליים בהלכות מזוזה:

חוב המזוזה בשערי עיירות, בית של ישראל וגוי בשותפות אם חייב במזוזה, הפטור ממזוזה במקום הסכנה, חיוב בדיקת המזוזות, חיוב מזוזה בבית האוצר וברפת בקר, חיוב מזוזה בבית שער אכסדרא ומרפסת, שבת הכסא פטור ממזוזה, דין מזוזה בבית שאינו מקורה ובפתח חצר, דעת הרמב"ם שחייב המזוזה תלוי בדלתות, צורת המזוזות והמשקוף, חיוב מזוזה בבית הכנסת ובית המדרש.

ואיתא בירושלמי על משנה זו [פ"ב ה"ד], שכל זה במוכר בחנותו או על פתח חנותו, אבל המוכר לפלטר או בחנות הסמוכה לפלטר חייב להפריש אף מעשר שני. וביאר הרא"ש, דנחתומין אלו כיון שאין מוכרין לרבים לא היו ממוני המלך מכין אותן למכור בזול ולכן לא הקילו בהן רבנן וגם המוכרים להם לא הקילו בהם.

וכן פסק הרמב"ם כל זה [פ"ט ממעשר הי"ב].

וכתבו בתוס' ובתוס' רא"ש כאן [בתירוץ השני], שאלו הפטורים מהפרשה, הלוקח מהם מפריש מעשר שני. והיינו שהם כלל אינם צריכים להפריש ואף לא לקרות שם לפירות שבידם. וכן מבואר מדברי הרמב"ם [שם] שכתב "והלוקח מהם מפריש מעשר שני", וכ"ה בר"ש במשנה שם.

אמנם בריטב"א ובתוס' הרא"ש [בתירוץ הראשון] כאן כתבו, שגם המוכר קורא שם מעשר שני או מפרישה ומותר לו לאכלה בלי פדיון חוץ לירושלים, וכתב בדרך אמונה [ס"ק ק"ה], שרוב הראשונים דעתם כדעת הרמב"ם שא"צ להפריש כלל. ומ"מ כתב הרא"ש, שמעשר עני יקרא לו שם ויחזיקנו

דף ט'

(מתחיל בדף ח' ב') תנן התם: הנחתומין לא חייבו אותן חכמים להפריש אלא תרומת מעשר וחלה. בשלמא תרומה גדולה לא, דתניא: לפי ששלח בכל גבולי ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד. מעשר ראשון ומעשר עני נמי לא - המוציא מחבירו עליו הראיה. אלא מעשר שני, נפרשו ונסקו, וניכלוהו בירושלים! אמר עולא: מתוך שפרהדרין הללו חובטין אותן כל שנים עשר חדש, ואומרים להן: מכרו בזול, מכרו בזול! לא אטרחנהו רבנן. מאי פרהדרין - פורסי.

הפטור של הנחתומין מלהפריש מעשר שני מדמאי
ביאר רש"י, שאסור למכור דמאי אפילו לחבר עד שיעשר [כמבואר בדמאי פ"ב מ"ב], וכאן נאמר, שהנחתומים שמוכרים דמאי דהיינו שקנו תבואה מע"ה למכור פת לשוק, הקילו עליהם שמוותר להם למכור בלי להפריש מע"ש, וא"צ להפריש רק תרומת מעשר וחלה, והטעם מבואר בגמ', משום שממוני המלך היו מכין אותן ומכריחין אותן למכור בזול ולא הרויחו הרבה, לכן הקילו עליהן חז"ל בזה.

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס ב20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרובבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמונחה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של 1,000\$ תוכלו ליכות בהקדשה זו, כל הקורא זוכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם 1,000\$ וחצי עמוד 500\$, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

לעצמנו כמו כל דמאי [ר"ל, שהרי אין הפסד ממה שיקרא לו שם, משא"כ במעשר שני שצריך להעלותו ולאוכלו בירושלים].

וכתבו התוס' [כאן] והרא"ש והר"ש והרע"ב [על המשנה], דדוקא במוכר לחבר אבל אם מוכר לע"ה חייב לעשר גם מע"ש. ובישועות מלכו סובר, שדעת הרמב"ם שגם במוכר לע"ה רשאי למכור בלי להפריש מע"ש.

וכתב החזו"א [דמאי סי' ו' ס"ק ה'], שהמוכר לפלטר וכו' שחייבים לעשר, אפילו מוכרין במדה גסה לא הקילו בהן.

דף י'

תנו רבנן: כל הלשכות שהיו במקדש לא היו להן מזוזה, חוץ מלשכת פרהדרין שהיה בה בית דירה לכהן גדול. אמר רבי יהודה: והלא כמה לשכות היו במקדש שהיה להן בית דירה, ולא היה להן מזוזה ... איתיביה אביי: סוכת החג בחג, רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרי. ותני עלה: רבי יהודה מחייב בעירוב ובמזוזה ובמעשר ...

חייב מזוזה בסוכה, ובלשכת פרהדרין שבבית המקדש

מבואר למסקנת הגמ', שהמחלוקת בין ר' יהודה לחכמים לגבי סוכה הוא לגבי שבעת ימי החג אם חייב או פטור, דר"י סבר סוכה דירת קבע היא ולכן חייב בה במזוזה, וחכמים סוברים שסוכה דיר עראי היא ולכן פטור עליה. ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם [פ"ו מתפילין ה"ט] כדעת רבנן שסוכה פטורה מן המזוזה אף בשבעת ימי החג. וכן נפסק בטוש"ע [סי' רפ"ו סעיף י"א]. וכתוב שם בטוש"ע, שכן הדין בחנויות שבשוקים. וכתב הט"ז [ס"ק י'], שהחנויות שבשוקים פטורות אפילו אם יושבים בהם בכל יום, דכיון דאינם שם בלילה מיקרי עראי, וכמו שמצינו [בחו"מ סי' ק"מ סעיף ח'] לענין חזקה [ועי' פרישה]. ולא דמי לבית התבן או אוצר, דשם תשמיש השייך לו אין חילוק בין יום ללילה. ובפתחי תשובה [ס"ק י'] גם תמה בשם בספר יד הקטנה, שהרי אם יש בחנות איזה סחורה המונח שם תמיד הוי ליה ממש בית האוצר [ועי' בדברינו לקמן דף י"א שלהלכה בית האוצר חייב במזוזה], ואף אם מפנה הסחורה משם בלילה ואינו משאיר שם כלום מ"מ ראוי לחייבה כמו בבהמ"ד, דאמרין לפי שיושבין בו כל היום הרי זה דירה. והעלה דכוונת הטוש"ע בחנויות שעושין ביומא דשוקא בכרכים גדולים ועומדים שם החנויות בשוק רק כל משך היריד, ואחר כך מפרקים אותם או עומדים פנוי בלי שום תשמיש, דזה ממש כמו סוכת החג בחג [ובערך השולחן סעיף כ"ו תמה על מה שהביא השו"ע דין חנות, דדין זה הוא מהרמב"ם שם דין ט' שכתב וז"ל: החנויות שבשוקים פטורין מפני שאינן קבועין לדירה. עכ"ל. וכוונתו לפי שיטתו דמצריך שיהא עשוי לדירת אדם, ובית האצרות פטור, אבל אנן דקיי"ל דחייב, הרי לא גריעא חנות מבית האוצר שהרי סחורה מונח שם תמיד, והמפרשים תפסו דמשום דירת עראי פטור, ואינו כן, עיי"ש. אמנם לפי פירוש היד הקטנה הנ"ל אין להם שום תשמיש חוץ מימי היריד].

ולגבי לשכת פרהדרין מבואר בגמ', שהמחלוקת בין ר' יהודה לחכמים היא רק לגבי שבעת הימים שהכהן גדול נמצא שם, והמחלוקת אם דירה בע"כ שמה דירה, דלחכמים שמה דירה ולכן לשכת פרהדרין היתה חייבת במזוזה מעיקר הדין, ולר"י לא שמה דירה, ומ"מ לשכת פרהדרין היתה חייבת מדרבנן שלא יאמרו שהכהן גדול חבוש בבית האסורים. ופסק הרמב"ם [פ"ו מתפילין ה"ט] כדעת חכמים.

דף י"א

... מאן תנא להא, דתנו רבנן: כל השערים שהיו שם לא היה להם מזוזה, חוץ משער ניקנור, שלפנים ממנו לשכת פרהדרין. לימא רבנן היא ולא רבי יהודה, דאי רבי יהודה - היא גופה גזירה, ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה? אפילו תימא רבי יהודה, כולה חדא גזירה היא.

על כמה משערי העזרה היה מזוזות

לפנינו הגירסא "חוץ משער ניקנור, שלפנים ממנו לשכת פרהדרין". אמנם הרמב"ם [פ"ו מתפילין ה"ו] כתב "כל השערים שהיו במקדש לא היה להם מזוזות חוץ משער ניקנור ושלפנים ממנו, ושל לשכת פרהדרין מפני שהלשכה הזאת היתה בית דירה לכהן גדול בשבעת ימי ההפרשה". עכ"ל. ומבואר מלשונו, שהיו שני שערים שהיה בהם מזוזה מחמת לשכת פרהדרין, והעיר הכסף משנה שהיה לו גירסא אחרת בזה [ולא נתפרש היכן היה השער השני שהיה לו מזוזה, שהרי שער ניקנור היה השער המזרחי לעזרה ולשכת פרהדרין בצד העזרה היתה].

תנו רבנן: בשעריך - אחד שערי בתים, ואחד שערי חצירות, ואחד שערי מדינות, ואחד שערי עיירות, יש בהן חובת מצוה למקום. משום שנאמר וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. אמר ליה אבבי לרב ספרא: הני אבולי דמחוזא מאי טעמא לא עבדו להו רבנן מזוזה? אמר ליה: הנהו חזוק לאקרא דכובי הוא דעבידי ... אלא אמר אביי: משום סכנה.

חייב המזוזה בשערי עיירות, ובשדות פורת ישראל

וגוי, והפטור במזוזה במקום הסכנה

מבואר בגמ', ששערי העיר חייבים במזוזה, ומבואר ברש"י, שדין זה הוא דוקא כשרוב בני העיר הם ישראל. עוד כתב, שחייב זה הוא דוקא במדינה שיוצאים ממנה דוקא דרך שערים, וכגון מדינה שמוקפת הרים ויערות בכמה פרסאות [כארץ הגר].

ובשערי מחוזא לא עשו מזוזות [אף שרובם היו ישראל. רש"י], ומצד שערי העיר מבואר בגמ' שלא היו חייבים כיון שהם היו עשויים לחיזוק לבנין שהיה בנוי מעל השער [שבנין העשוי ע"ג כיפה הוא חזק יותר. רש"י], אך עדיין היה צריך לחייבם משום שיש בהם כניסה לשומר בית האסורים זה היה צריך לעשות להם מזוזה כיון שיש בנין הבנוי מעל השער ויש שם דירה לשומר בית האסורים, ומ"מ מחמת הסכנה מהגויים לא עשו שם מזוזה. ופירש רש"י, שיאמר המושל שעושין לו כישוף בשערי העיר.

א"כ מבואר מזה, א]. ששערי העיר חייבים במזווה כשרוב בני העיר ישראל. ב]. בנין העשוי לשם חזיון מה שמעליו פטור ממזווה. ג]. כשיש סכנה בהנחת המזווה בפתח, פטור ממזווה.

וכתב הב"י [סי' רפ"ו] בשם ספר אגודה, ששערים הפתוחים לרחוב פטורים ממזווה כיון שיש סכנה מהגויים הדרים שם. וכתב בארחות חיים, יש מקומות שאין מניחים מזווה בפתחי רשות הרבים משום סכנת הגויים שיאמרו כשפים עושה, ומפני זה תקרה שעושים על פתחי המבואות ועושים שם דירה לשומר אין מניחין בה מזווה משום דהוי פרהסיא ויהיה סכנה בהנחה ובבדיקה. וכן הביא בדרכי משה בשמו, שבקהילות ווירמש"א לא היה מזווה בשערי העיר.

עוד כתב הדרכי משה שם בשם המרדכי והגה"מ, דבית של ישראל וגוי בשותפות פטור ממזווה.

ובשו"ע [סימן רפ"ו סעיף א'] כתב : אלו המקומות שחייבים במזווה, אחד שערי בתים ושערי חצרות, מדינות ועיירות ... ובית השותפים, כולם חייבים. וכתב הרמ"א : ודוקא כשבית השותפים ישראלים, אבל בית של ישראל וגוי פטור ממזווה [כמש"כ הד"מ בשם המרדכי] וכן חצירות או עיירות שמקצת עובדי כוכבים דרים שם, פטורין ממזווה [כמש"כ בשם האגודה].

ביאר הט"ז [ס"ק ב'], שהטעם ששותפות של ישראל וגוי פטור, דשותפות מרבין מדכתיב "ירבו ימיכם", ובגוי אין לומר כן. ובש"ך [ס"ק ו'] הביא טעם זה בשם הלבוש, אך דחה דבריו, וכתב שעיקר הטעם הוא משום שהמקצת הוא של עובד כוכבים, וגם משום סכנה כדי שלא יאמר העובד כוכבים שהישראל עושה מעשה כשפים, וכמו הטעם בזה בשערי חצירות ושערי עיירות. וכתב הש"ך [ס"ק ז'], שמזה הטעם אין עושין מזווה בשערי רחובות כגון בק"ק קראקא ובק"ק פראג, אף שקבעו שערים ברחובות היהודים, ונסגרים בלילה, ולא קבעו בה מזוזות לעולם והאי טעמא משום סכנה דעלילות המושל מזומנות היו תמיד על שונאי ישראל, ועוד מטעם אחר אין עושין שם מזוזות משום דבודאי יטלוה ויבזוה, ואם כן יהיו גורמין בזיון לכתבי הקדש. ומכאן למדנו לישראל החוכר חכירות מן השר למכור יין שרף או שכר או מי דבש שקורין שענק ועבדי השר ממלאים הבית בכל יום ורגילים ליקח מזוזות, ונוהגין בהם מנהג בזיון שאין לעשות מזווה באותן פתחים, אלא אם כן שהפתח הוא במקום שמור מן הגויים שלא יטלו המזווה ממנה. וכתב הפתחי תשובה [ס"ק ג'] בשם תשובת רבינו עקיבא איגר [ס"ס ס"ו], שכתב דאם קנו בית שאין בה דין חלוקה ופעמים זה משמש בכולה ופעמים זה משמש בכולה, יש לדון דחייב במזווה לפי מה שכתב הר"ן בנדרים [מ"ח ב'] דבכה"ג קיי"ל יש ברירה וזה משתמש בשלו וזה בשלו, ע"ש היטיב [וע"ל סימן רכ"ז ובאו"ח סימן תרנ"ח ס"ז בהג"ה].

הביא הש"ך [ס"ק א'] דברי רש"י, שהחיוב מזווה בשערי המדינות הוא דוקא במקופות הרים ובקעות בכמה פרסאות ואין יוצאים ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר.

כתב בפתחי תשובה [ס"ק א'] בשם תשובת שער אפרים [סימן פ"ג, הובא בבה"ט הקדמון], קהל שהיה להם בית האסורים והשיבו שם באחד מהחדרים ליהודי אחד בתורת קנס על כמה חדשים דצריך לקבוע מזווה דדירה בע"כ שמיה דירה, ע"ש. ובברכי יוסף הביאו, וכתב עליו דיש לצדד בזה לפי שהוא דירת עראי, והוי כבתים שבספינה ולא דמי לפונדק דשם עשוי לדירת קבע.

... דהא תניא: בית הכנסת שיש בו בית דירה לחזן הכנסת - חייבת במזווה. אלא אמר אביי: משום סכנה ...

ע"י להלן בסוף דף זה מה שנכתוב בזה.

... אלא אמר אביי: משום סכנה. דתניא: מזוזת יחיד נבדקת פעמים בשבוע, ושל רבים פעמים ביובל. ואמר רבי יהודה: מעשה בארטבין אחד שהיה בודק מזוזות בשוק העליון של צפורי, ומצאו קסדור אחד ונטל ממנו אלף זוז. - והאמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אין ניזוקין! - היכא דקביע היזקא - שאני, דכתיב ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבח לה' באתי.

חיוב בדיקת המזוזות

פירש רש"י של רבים פעמיים ביובל דכל דבר שהוא של רבים אין להטריח עליו הרבה שאם תטריח יהא כל אחד אומר יעשו חברי.

וכן נפסק בטוש"ע [סימן רצ"א סעיף א'] : מזוזת יחיד נבדקת פעמים בשבע שנים. ושל רבים, פעמים ביובל.

כתב הפתחי תשובה [ס"ק א' ב'] בשם ברכי יוסף בשם מהר"י מלכו [בתשובת כ"י סימן קמ"ב], מי שיש לו הרבה מזוזות קבועות ובדק שלש מהן ומצאן כשרות, אפ"ה צריך לבדוק כל שאר המזוזות שקבע בו בפרק במעמד שלשתן הכשרות דלא כל המקומות שוות. וכתב בספר חמודי דניאל [כ"י], מי שקשה עליו להוציא המזווה ולבדקה ורוצה להניח מזווה אחרת וקשה עליו להוציא הישנה, אסור משום בל תוסיף. ויזהר כשיוציא את המזווה שלא לפסלה.

עוד כתב [ס"ק ג'] בשם תשובת חתם סופר [סימן רפ"ג] בענין בית של ג' שותפים שיש בו יותר מארבעים מזוזות הקבועים בפצימי עץ, וכתב דפשוט דבעי בדיקה כשל יחיד, ורש"י פירש בהדיא, דרבים היינו שערי עיר ומדינה. וכתב עוד, דבענין הבדיקה לא בעי מומחה הבקי בחסירות ויתירות, אלא כל אדם יכול לבדקן, אבל עכ"פ צריך לפתחן לעיין בכל אותם לא נרקב כיון שעשוי להתרקב ולבלות באורך הימים, ע"ש.

תני רב כהנא קמיה דרב יהודה: בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות - פטורין מן המזווה, מפני שהנשים נאותות בהן. ומאי נאותות - רוחצות. - אמר ליה רב יהודה: טעמא - דרוחצות, הא סתמא - חייבין? והתניא: רפת בקר פטורה מן המזווה! אלא, מאי נאותות - מתקשטות. והכי קתני: אף על פי שהנשים מתקשטות בהן - פטורין ...

חיוב מזווה בבית האוצר וברפת בקר

מבואר בגמ' מחלוקת רב יהודה ורב כהנא בדין רפת בקר בית התבן ובית העצים ובית האוצרות, דלר"י נחלקו תנאי ברפת בקר שהנשים מתקשטות בו אם חייבת במזווה [שמה שהנשים מתקשטות שם הוא סיבה לחייבו במזווה, דהוי דירה בהכי. רש"י], אך רפת בקר שאין הנשים מתקשטות בה לכו"ע פטורה, ואילו לדעת רב כהנא נחלקו תנאי על רפת בקר בסתמא אם חייב במזווה או לא, אך אם נשים רוחצות שם לכו"ע פטור ממזווה [כיון שעומדות שם ערומות אין כבוד שמים להיות שם מזווה. רש"י].

ובגמ' איתותב רב יהודה, דמפורש בברייתא שיש מי שסובר דרפת בקר ואוצרות חייבים בסתמא [ואף שאין חיוב מזווה אלא בבית דירה, מ"מ גם תשמישי אוצר נחשבים תשמישי דירה, כיון שמאחסן באוצר צרכי דירה, ונחשב בית דירה. ויש שביארו, שכניסתו ויצאתו בבית האוצר לסידור ענייניו מחשיבו כבית דירה ומחייבו במזווה – עי' באורך בשו"ת שאלת דוד יו"ד סי' ח', ודבר אברהם ח"א סי' ל"ז].

ופסקו הרי"ף והרא"ש [בהל' מזווה] כרב כהנא, וסיים הרא"ש, שזה דלא כמו שכתב הרמב"ם [מזווה פ"ו ה"ז] דדוקא כשהנשים מתקשטות בהן חייב במזווה.

והכסף משנה שם ביאר דעת הרמב"ם, דכיון שגם לפי שיטת רב כהנא יש בזה פלוגתא דתנאי, ולא נזכר מי החולק בזה, וגם האמוראים נחלקו בזה, כרב יהודה קיימא לן, כי רב כהנא 'תני קמיה', משמע דתלמידו היה ואין הלכה כתלמיד במקום הרב. ולהרי"ף והרא"ש יש לומר, דס"ל דלאו דתלמיד הוה דתלמיד דרב הוה, וחכם גדול היה [כדמוכח בסוף בבא קמא], אלא שכך היה המעשה ששנה זאת לפני רב יהודה.

אמנם הטור [סי' רפ"ו] פסק כהרי"ף והרא"ש שכל רפת בקר חייבת.

כתב הב"י בשם המרדכי, חדר משכב נשים פטור מן המזווה לפי שעושות שם דבר גנאי. וכן כתבו סמ"ק והכלבו בשם ה"ר פרץ, שבית משכב נשים פטורה מפני שמכבסות ורוחצות בהם ומקשטות עצמן שם, וצריך עיון. וכן כתב הר"מ [תשכ"ז קטן] שחדר או עליה שאיש ואשתו ישנים בה פטור מן המזווה, והביא ראיה מסוגיין לעניין רפת בקר שרוחצות שם. וכתב ע"ז הב"י, שיש לומר שאין משם ראיה, דעד כאן לא פטרו בסוגיין מפני שהנשים רוחצות שם אלא בית התבן ובית הבקר וכו', אבל בית דירה ממש אף על פי שהנשים רוחצות שם חייב במזווה, ועוד דאפילו בהנך לא פטרי אלא מפני שהנשים רוחצות שם ערומות, וכדפירש רש"י, ואם כן בחדר שאיש ואשתו ישנים בה אף על פי שמשמשים אין עומדים ערומים חייב במזווה, וכן עמא דבר.

בשו"ע [סימן רפו סעיף ב] כתב: בית התבן, בית העצים ובית הבקר חייבים. ואם הנשים רוחצות בהם, כיון שעומדות שם ערומות, אין כבוד שמים להיות שם מזווה. וכתב הרמ"א: ודוקא אלו, אבל חדר ממש, אפילו מקום שאיש ואשה ישנים ומשמשים שם, חייב במזווה [כן הביא הד"מ מתשובת מהרי"ל, וכמו

שכתב בב"י]. ויש מקילין ואומרים דבכל מקום שנשים שוכבות פטור ממזווה [כמש"כ הב"י בשם סמ"ק וכל בו ומרדכי]. ונראה לי דבמקום שהדלת מבפנים וכששוכבים שם סוגרים הדלת ונמצא המזווה מבחוץ חייב לכולי עלמא [דעת עצמו בד"מ, וכ"מ בתשובת מהרי"ל].

כתב הש"ך [ס"ק ט'] בשם הב"ח, דהוא הדין היכא דרגילין הנשים לרחוץ בבית החורף, או בחדר כנשי דידן, דאי אפשר לרחיצה אלא אם כן היא ערומה, ואיכא בזיון דכתבי הקדש ומשום הכי נתפשט המנהג שאין עושין מזווה כי אם בפתח הבית הסמוך לרשות הרבים, והיינו משום דרוחצין בבית החורף בחורף ובהחדרים בקיץ ועומדים שם ערומים. ומקורב נהגו הלומדים לעשות מזוזות לכל הפתחים שבבית, ומיהו צריכין ליהזר שלא יעשו מזוזות במקום שרגילים שם לרחוץ ולכבס טינופת בגדי קטנים, ע"כ. ומיהו נראה שיש לתקן מזוזות בכל הפתחים, ויכסה המזווה, וכדלקמן סעיף ה'.

... והתניא: בשעריך - אחד שערי בתים, ואחד שערי חצירות ... יכול שאני מרבה אף - בית שער אכסדרה ומרפסת - תלמוד לומר בית, מה בית מיוחד לדירה - יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה ...

חיוב מזווה בבית שער, אכסדרה ומרפסת

פירש"י, 'בית שער' בית קטן שעושים לפני שער החצר. 'מרפסת' היא ארוכה לפני פתחי העליות, וכולן עולין דרך שם [והיינו שהוא מקום גבוה בחצר, שבו מדרגות עולים בהם לעליות]. 'אכסדרה' פרוזדור שלפני הבתים.

ומבואר בגמ', שכל הדברים האלו פטורים כיון שנאמר 'בית' שהוא מיוחד לדירה, ודברים אלו אינם מיוחדים לדירה.

והקשו התוס', דבמנחות [ל"ג ב'] שנינו: בית שער אכסדרה ומרפסת חייבת במזווה, וכן משמע בסוכה [ח' ב']. ותרצו, דכאן מדאורייתא קאמר, ושם הוא מדרבנן. עוד תירצו, דכאן מיירי בבית שער של אכסדרה ובית שער של מרפסת, והא דקתני 'בית שער' - אכסדרה פירוש של אכסדרה. והרי"ף תירץ, דהכונה במה שאמרו שחייב היינו באופן שבפתוחין לבית. וברש"י ותוס' בסוכה שם תירצו כהתירוץ הראשון של התוס' כאן שחייב מדרבנן.

והרמב"ם [פ"ו מתפילין ה"ז] כתב: בית שער אכסדרה ומרפסת והגינה והדיר פטורין מן המזווה מפני שאינם עשויין לדירה, אם היו בתים החייבים במזווה פתוחין למקומות אלו חייבין במזווה. עכ"ל. ומבואר כדברי הרי"ף. ותמה הראב"ד, למה היה צריך לבאר ששער הגינה פטור, והלא אף בית שאינו מקורה אמר שהוא פטור, ואולי אף על פי שיש בבית שער שומירה לגנה אמר שהיא פטורה, לפי שאינה קבועה כדי שיתחייב לא בית שער שלה ולא שער הגינה.

ובטור [סי' רפ"ז] הביא דעת הרי"ף והרמב"ם שתלוי להיכן פתוח הבית שער, ודעת הר"י שמ"מ חייב מדרבנן. וכתב הב"י, שכיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעה אחת, הכי נקטינן.

ובשו"ע [סימן רפ"ו סעיף ז] כתב: מרפסת, שהיא דרך לעלות בה לעליות, ובית שער והגנה, פטורים. ואם בית פתוח לאחד מאלו, חייבים [כדעת הר"ף והרמב"ם]. ויש אומרים שבית שער חייב אפילו אין בית פתוח לו [תוס' בשם ר"י].

כתב הט"ז [ס"ק ז], שדברי הר"י שהובאו בשו"ע שבית שער חייב בכל אופן מדרבנן, קאי גם כן אמרפסת ואכסדרה, שהרי גם עליהם מבואר במנחות שחייבים. והטוש"ע נקטו אחד מהם, אך ה"ה לגינה ואכסדרה. אלא דלפי זה גם בגינה הוה חיוב מדרבנן, ואף על פי שבגמרא לא הוזכר גינה אצל אלו, מ"מ ס"ל לטור דכחדא ניהו כיון שאין בהם דירה ואינם דומין לבית ואפ"ה חייבו בהן רבנן.

ובש"ך [ס"ק ט"ז] הקשה ג"כ קושיא זה למה נקט השו"ע רק בית שער, בשיטת ה"ש אומרים הסוברים שבכל אלו חייבים מדרבנן.

... יכול שאני מרבה אף בית הכסא, ובית הבורסקי, ובית המרחץ, ובית הטבילה - תלמוד לומר, בית, מה בית העשוי לכבוד - אף כל העשוי לכבוד, יצאו אלו שאין עשויין לכבוד ...

שבית הכסא פטור ממזוזה

וכן העתיקו הר"ף והרא"ש [הל' מזוזה] והרמב"ם [פ"ו ממזוזה ה"ט].

וכן הוא בשו"ע [סימן רפ"ו סעיף ד']: בית הכסא ובית המרחץ ובית הבורסקי ובית הטבילה, פטורים, לפי שאינם עשויים לדירת כבוד.

כתב הש"ך [ס"ק י"א], שאף אם מכסה המזוזה דלא יהיה משום בזיון כתבי הקדש, מכל מקום כיון דאינם עשויים לדירת כבוד פטורים מהמזוזה ואין לעשות בהם מזוזה.

כתב הפתחי תשובה [ס"ק ו'] בשם תשובת פנים מאירות [ח"א סימן פ"ז] שאם עשו שינוי מעשה בגופו של מרחץ ועקרו התנור וכיוצ"ב, ועשו אותו בית, מותר לדור בו ולברך ולהניח בפתחו מזוזה, ע"ש. וכתב בספר חמודי דניאל [כ"י] מאלץ הו"ז שעושין ממנו לפעמים מרחץ פעם אחת או ב' בשנה חייב במזוזה, אלא דיש לכסות בשעוה [ע"ט"ז ס"ק ה'], וכן מותר להתפלל בתוכה, ע"ש.

תני רב שמואל בר יהודה קמיה דרבא; ששה שערים פטורין מן המזוזה: בית התבן, ובית הבקר, ובית העצים, ובית האוצרות, ושער המדי, ושער שאינו מקורה, ושער שאינו גבוה עשרה. אמר ליה: פתחת בששה וסלקת בשבעה? - אמר ליה: שער המדי תנאי היא ...

דין מזוזה בבית שאינו מקורה, ובפתח חצר

מבואר בסוגיא, דשער שאינו מקורה פטור מן המזוזה. ופירש רש"י פירוש אחד שהכונה לתקרת השער [אסקופה עליונה], ולשון אחר שאין הבית מקורה. וכתב הרא"ש,

ללישנא אחרינא קשה דמי גרע משערי חצרות דחייבים במזוזה, ונראה לי דאין ראייה מחצר לבית, דחצר דרכו להיות כך ומשמש לדירת הבתים, אבל בית אינו ראוי לבית דירה כשאינו מקורה. וכן כתב הרמב"ם [פ"ו ממזוזה ה"ה] דבית שאין לו תקרה פטור מן המזוזה. אמנם הביא הב"י [ס"י רפ"ז] בשם ה"ר מנוח, דשערי חצרות חייבים כיון שבתים מקורה פתוחים לחצרות. אמנם רבינו ירוחם כתב על דברי הרמב"ם, דכן מסתבר דאינו ראוי לדירה אם לא יהיה מקורה. והסיק הב"י, דכיון דהרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת וגם רש"י לחד לישנא סבר כותיהו, הכי נקיטנן, ואידחי לישנא אחרינא מקמייהו.

וכתב שם הרמב"ם: יראה לי, שאם היה הקירוי כנגד הפתח שהוא חייב במזוזה. וכתב רבינו מנוח, דהיינו כשיש בקירוי שיעור ד' על ד'.

ובשו"ע [סימן רפ"ו סעיף י"ד] כתב: בית שאין לו תקרה, פטור [כהלשון השני ברש"י, ודעת הרמב"ם והרא"ש]. היה מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה, אם היה הקירוי כנגד הפתח, חייב במזוזה [כמש"כ הרמב"ם], והוא שיהיה במקורה ד' על ד' [כמו שביאר רבינו מנוח].

כתב הפתחי תשובה [ס"ק י"ג] בשם תשובת הר הכרמל [ח"ד סי' כ"ג] שכתב בחדר [שקורין קי"ך] שנכנסין שם להסיק תנורי בית החורף, ומחזיקין שם לולין של תרנגולים חייב במזוזה, ואף על פי שאינו מקורה כלל, מ"מ כיון שדרכו להיות אינו מקורה דמי לשערי חצרות דחייב במזוזה מטעם זה, אבל אם הוא מקום טינופת פטור כיון שאינו בית דירה [וכמ"ש הש"ך ס"ק ב'], אך אם אין מקום טינופת רק לפעמים חייב במזוזה אלא דיש לכסותו ואף שהדלת מפסיק ע"ש. ועיין בשו"ת ארבעה טורי אבן [סי' י"ד], לענין מה שיש ברוב מקומות חדרים מקורים עם מזוזה, ובסוכות פותחין הקירוי ומסככין בענפים והמזוזה קבועה בדלת, ואחר הסוכות משליכין הסכך ומקריין עם הקירוי כמקדם והמזוזה כדקאי קאי אם יפה הם עושים או לא. ודעת גדול אחד דיש בזה משום תעשה ולא מן העשוי, ע"כ צריך אח"כ ליקח משם המזוזה ולקבוע אותה מחדש ולברך עליה, וכן העלה שיש להחמיר אם נשברה הדלת ונתנו אותה לאומן לתקנו. כשחוזר וקובע אותה בהשער שצריך להוציא המזוזה ולקבוע אותה מחדש משום תולמ"ה. והרב בעל המחבר חולק עליו חדא דמעולם לא יצא הסוכה הנ"ל מידי חיוב מזוזה דאי משום דסוכה דירת עראי, הרי חדר זה דירת קבע כל השנה וע"כ לא פטרינן סוכת החג אלא כשעושה לשם חג אף כשעושה אותה דירת קבע פטורה דמקרי דירת עראי אבל בחדר זה שהוא דירת קבע כל השנה ודאי גם בימי סוכות לא נפטרה. ואין לפוטרה בשביל שאינו מקורה הרי דרכו בכך והוי כמו חצר. ועוד דפסול תולמ"ה לא הוי אלא כשמתחלה נעשה בפסול אבל אם מתחלה נעשה בהכשר בחדר שחייב במזוזה אף שנפטר החדר אח"כ ממזוזה כגון שמסירין הקירוי וכדומה לזה מ"מ כשנתקן אח"כ כשירה ואין בזה משום תולמ"ה, ע"ש באורך.

מהמשקוף כן נלע"ד. ועכ"פ לא יניחה למעלה מכתפיו כמ"ש בב"י [בס"י רפ"ט] בגובה הרבה בשם המרדכי בענין שלא יגביה משיעור בין כתפיו כדי שתהא נראית נגד עיניו.

הביא הש"ך [ס"ק ב'] מה שכתב הב"י [וכ"כ הב"ח], דלפירוש רש"י אפילו אין שם ב' מזוזות כלל אלא מתחיל להתעגל מהארץ אפילו הכי חייב אם יש גובה י' ברוחב ד'.

... רבנן, דתניא: בית הכנסת שיש בה בית דירה לחזן הכנסת - חייב במזוזה, ושאלו בית דירה - רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרין. ואיבעית אימא: הא והא רבנן, ולא קשיא; הא - דאית בה בית דירה, הא - דלית בה בית דירה. ואי בעית אימא: הא והא דלית בה בית דירה. והא דכרכים והא דכפרים ...

חיוב מזוזה בבית הכנסת ובית המדרש

כתבו תוס', דמשמע מכאן שבית הכנסת וביהמ"ד שאין בו בית דירה דלא בעי מזוזה, דמסתמא הלכתא כרבנן, ומה שמבואר במנחות [ל"ג א'] שבפתח שהיה נכנס רב הונא לביהמ"ד היה לו מזוזה, שם מיירי על פתח הבית שהיה נכנס ממנו לביהמ"ד, ומה שאמרו בירושלמי מגילה [פ"ג ה"ג] שבבית המדרש של ר' הונא ור' חנינא היה מזוזה, יש לומר שביהמ"ד היה שלהם ולא של רבים. וכן כתב הרא"ש [הל' מזוזה], והביא שבית מדרשו של מהר"מ ז"ל היה בו מזוזה, ואמר שכשהיה ישן שנת הצהרים בבית מדרשו היתה רוח רעה מבעתו, עד שתיקן מזוזה בפתח. וכן העתיק הטור [סי' רפ"ו]. וכתב הב"י, שמדברי רש"י במנחות שם משמע, דבית המדרש חייב במזוזה. והתוס' שם כתבו כדבריהם כאן וכדברי הרא"ש. והרמב"ם [פ"ו מתפילין ה"ו] גם כן כתב בתי כנסיות ובתי מדרשות שאין בהם בית דירה פטורים לפי שהם קדש. וכתב עוד [ה"א], פתח שבין בית המדרש או בין בית הכנסת וביתו, אם רגיל לצאת ולבא באותו הפתח חייב במזוזה. ומשמע כדברי התוספות והרא"ש. וכן נראה מדברי הרי"ף שכתב דבית הכנסת דכרכים שאין בו בית דירה פטור. ומשמע דדין בית המדרש שוה לדין בית הכנסת. ומיהו במרדכי כתב, בית המדרש חייב במזוזה [וכדעת רש"י], אבל בית הכנסת ודאי פטור.

והכריע הב"י, שאף על פי שהרמב"ם והתוספות והרא"ש מסכימים לדעת אחת נכון להצריך מזוזה לבית המדרש, וכדברי הירושלמי ומהר"מ, כי ירא אלהים יצא את כולם [קהלת ז' יח], וכל שכן בדבר שאין בו חסרון כיס הרבה אבל לא יברך על קביעותיה.

ומבואר בגמ' בתירוץ השני, שבית הכנסת של כפרים חייב במזוזה אף אם אין בו בית דירה [ואף שלגבי נגעים הגמ' דוחה תירוצו זה מ"ובא אשר לו הבית" שצריך להיות מיוחד לו, מ"מ לגבי מזוזה לא שייך דחיה זו]. וכ"כ הרמב"ם [שם] והטור [סי' רפ"ו], וכתב הב"י שכך נראה מדברי הרי"ף והרא"ש [הל' מזוזה]. וכתב רבינו ירוחם, אותם בתי כנסיות ובתי מדרשות שיש שם פתחים זו לפנים מזו אחד פתוח לרשות הרבים או למבוי ואחד בפנים פתוח לעזרה, ובעזרה יש בית לשליח צבור או לשמש, שהפתח

בגובה המזוזות עשרה טפחים או יתר חייב, ואם אין בו עשרה טפחים פטורה מפני שאין לו משקוף. עכ"ל. וכתב הב"י, שנראה שמפרש באופן אחר מדברי רש"י הנ"ל [ועי' בסוף משנה ושאר מפרשים יישוב דברי הרמב"ם עם הגמ']. וכתב במרכבת המשנה למהר"א אלאפאנדרי, שיש בזה ב' חילוקים להלכה בין רש"י להרמב"ם. חדא, שרש"י בעינן דלעולם בעינן שעור רוחב ארבע אפילו שיהיה גבוה עשרה להתחייב במזוזה, ושנית, שרש"י ס"ל דאפילו שאין שם שתי מזוזות כלל אלא שמתחלה מתחיל להתעגל אם יש בה גבוה עשרה ורוחב ארבעה חייבת והרמב"ם ס"ל שצריך שתהיה השתי המזוזות גבוה עשרה לשיתחייב במזוזה, עיי"ש עוד]. וזה לשון הרשב"א בתשובה [ח"ג סי' רע"א], כל שיש ברגלי הכפה עשרה קודם שיתחיל להתעגל יש לה דין פתח וחייבת במזוזה.

והטור [שם] כתב עיקר פירושו כרש"י, אלא שנמשך קצת אחר דברי הרמב"ם, שכתב "אם יש לו ב' מזוזות והאסקופה שעליהן עשויה כקשת ומתקצרת והולכת עד שאין בה ד' טפחים ברוחב אם יש בגובה המזוזה י' טפחים קודם שנתקצרה עד שאין בה ד' חייב ואם לאו פטור", ואילו לפרש"י אפילו אין שם שתי מזוזות כלל אלא שמתחלה מתחיל להתעגל אם יש בו גובה עשרה ברוחב ארבעה חייבת.

ובשו"ע [סימן רפ"ז סעיף ב'] כתב: בית שיש לו מזוזה מכאן ומכאן, וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף, אם יש בגובה המזוזות י' טפחים או יותר, חייב. ואם אין בו י"ט, פטור, מפני שאין לו משקוף [כדברי הרמב"ם הנ"ל]. וכתב הרמ"א: וכל שכן פתח שאין לו גובה עשרה טפחים, דפטור ממזוזה.

כתב הט"ז [ס"ק ב'], דנראה שלעולם הטור סובר כרש"י, ומה שהעיר הב"י ממה שכתב "שתי מזוזות", יש לומר שמשום רבותא דסיפא דאפ"ה פטור באין בגובה י' טפחים.

וכתב הט"ז, שצ"ע למעשה איך לקבוע המזוזה באם יש גובה י' טפחים בשוה בלי עיקום, ואח"כ יש עיקום אבל יש בחללו ד' שיעור גדול עד למעלה, שאם נעשה המזוזה במקום שכלה מקום השוה [דהיינו לפני שמתחיל להתעגל], והיינו כהרמב"ם, יש לחוש דלמא קי"ל כרש"י וטור דאף העיקום שלמעלה בשיעור הגובה יחשב, כיון שיש שם ד' בחללו ממילא נעשה המזוזה למטה משליש העליון, וזה פסול אפילו דיעבד [כמו שכתב בס"י רפ"ט], ואם נעשה אותו למעלה במקום הרחב בשליש העליון שהוא עקום דילמא קי"ל כרמב"ם ושם לא מצטרף לגובה המזוזות כלל, והוה כעושה מזוזה למעלה במשקוף. ונראה, דיש לעשותה בשליש העליון דהיינו למעלה משני שלישים שלמטה, דבזה כשר גם לרמב"ם, דאע"פ שאין העיקום מצטרף לענין גובה י' מלמטה במזוזות, מ"מ כיון דכשר למטה בגובה עשרה קודם העיקום והוה עליה חיוב, אז גם חלל העליון שייך לחיוב שלמטה, והכל בכלל "שעריך" עד המשקוף עצמו [דהיינו היכן שהוא כבר ממש מעל הפתח], דהא עיקר הפסול באין גובה י' משום שאין לה משקוף כמו שמסיים כאן ממילא כיון שיש גובה עשרה יש משקוף וכשר כל שלמטה

הראשון חייב ולא הפתח שלפנים כי מהפתח שלפנים ולפנים אין בו בית דירה.

בשו"ע [סימן רפ"ו סעיף ג'] כתב: בית הכנסת, אם יש בו דירה לשום אדם, חייב במזוזה [כמבואר בגמ']. וכתב הרמ"א: ואם בית דירה בעזרה שלפני בית הכנסת, העזרה חייבת ובית הכנסת פטור [כמש"כ הב"י בשם רבינו ירוחם].

עוד כתב [שם סעיף י']: בית המדרש פטור מהמזוזה. ואם יש בו פתח שרגיל לצאת בו לביתו, חייב במזוזה באותו פתח. וי"א שבית המדרש חייב במזוזה, ונכון לחוש לדבריהם, אבל לא יברך עליה.

ביאר הש"ך [ס"ק י"ט כ'], שלא דמי לבהכ"נ לעיל סעיף ג' דאינו חייב במזוזה לכו"ע אא"כ יש בו בית דירה, דבית המדרש כיון שהתלמידים יושבים בו מהבקר ועד ערב דומה לדירה. וכתב הב"ח, דנכון הוא כשיקבע מזוזה בפתח הבית ויברך עליה שיהא דעתו ג"כ על קביעת המזוזה שבבית המדרשה ויקבע אותם זאח"ז תחלה בפתח הבית, ואח"כ בפתח ביהמ"ד וברכה זו חוזרת על שניהם.

הביא הפתחי תשובה [ס"ק ט'] מה שכתבו התוס' שאם היה ביהמ"ד של יחיד חייב במזוזה, וכ"כ בפסקי תוס' שם, וכ"כ בס' תפלה למשה, ע"ש.

דף י"ב

... ודכפרים מי מטמא בנגעים? והתניא: לאחזה - עד שיכבשו אותה, כבשו אותה ולא חלקוה - לשבטים, חלקו לשבטים ולא חלקו לבית אבות, חלקו לבית אבות ואין כל אחד מכיר את שלו, מניין? תלמוד לומר ובא אשר לו הבית - מי שמיוחד לו, יצא אלו שאין מיוחדין לו. - אלא מחורתא כדשנין מעיקרא.

מסקנת הגמ', שאף בית הכנסת של כפרים אינו מטמא בנגעים כיון שאין לו בעלים מיוחדים, ורק אם יש בו בית דירה מטמא [אף בכרכים], וכן פסק הרמב"ם [פי"ד מטומאת צרעת הי"ד].

ומתקינין לו כהן אחר פשיטא: אירע בו פסול קודם תמיד של שחר - מחנכין אותו בתמיד של שחר. אלא, אירע בו פסול אחר תמיד של שחר במה מחנכין אותו? - אמר רב אדא בר אהבה: באבנט ... אמר אביי: לובש שמונה ומהפך בצינורא, וכדרב הונא, דאמר רב הונא: זר שהפך בצינורא - חייב מיתה. ורב פפא אמר: עבודתו מחנכתו. מי לא תניא: כל הכלים שעשה משה - משיחתן מקדשתן, מכאן ואילך - עבודתן מחנכתן. הכא נמי - עבודתו מחנכתו.

כשאירע פסול ככהן גדול כיצד נכנס לעבודה הכהן המתמנה תחתיו, ובמה שונה מכל כהן גדול המתמנה בתחילה

פסק הרמב"ם [פרק א הלכה ג]: ומתקינין לו כהן גדול אחר שאם יאירע בזה פיסול יעבוד האחר תחתיו, בין שאירע

בו פיסול קודם תמיד של שחר בין שאירע בו פיסול אחר שהקריב קרבנו זה שנכנס תחתיו אינו צריך חינוך אלא עבודתו מחנכתו ומתחיל מעבודה שפסק בה הראשון. עכ"ל. והיינו כדעת רב פפא.

וכתב בליקוטי הלכות, דדוקא ככהן זה המתמנה תחת הכה"ג כשאירע פסול ביוה"כ בכה"ג, אבל כשממנים מתחילה כהן גדול אין נקבע בקדושת כהן גדול אלא במשיחה בשמן המשחה וברבוי בגדים. ולכתחילה מצותו שימשחו אותו וילבש הבגדים שבעה ימים זה אחר זה, ואם לא נתרבה או לא נמשח אלא יום אחד ואפילו באחת מהם ובפעם אחת כשר [ועי' מה שהבאנו בזה לעיל דף ה'].

והעיר בזבח תודה, שיש להבין מה הטעם שמקילים יותר ככהן המתמנה ביוה"כ אחר שאירע פסול בכה"ג, שמתמנה ע"י עבודתו, ואילו בכל כהן גדול המתמנה מחדש הדין שצריך משיחה וריבוי, ויום אחד עכ"פ מעכב. והביא שם, שנראה מקורו מהברייתא בתורת כהנים [אחרי מות פרשה ה תחילת פרק ח]: "וכיפר אשר ימשח אותו" - מה תלמוד לומר, לפי שכל הפרשה אמורה באהרן אין לי אלא אהרן עצמו מנין לרבות כהן אחר תלמוד לומר אשר ימשח אותו, אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בגדים מנין תלמוד לומר ואשר ימלא את ידו, מנין לרבות כהן אחר המתמנה תלמוד לומר וכפר הכהן, ע"כ. ומשמע שיש בזה ריבוי מיוחד לכהן המתמנה ביוה"כ, וכן מבואר בפירוש הראב"ד והר"ש משאנץ לתו"כ. והטעם בזה הוא כיון שאין ממנין שני כהנים גדולים [ועיי' ש עוד בזבח תודה].

... כי אתא רב דימי אמר: אבנטו של כהן הדיוט, רבי ורבי אלעזר ברבי שמעון; חד אמר: של כלאים, וחד אמר: של בוץ. תסתיים, דרבי הוא דאמר של כלאים ...

המחלוקת בזה היא לגבי אבנטו של כהן הדיוט אם היה של בוץ [כשל כה"ג ביוה"כ] או של כלאים [כשל כה"ג בכל השנה], ומסקנת הגמ' שדעת רבי שאבנטו של כהן הדיוט בכל השנה היה של כלאים, וכן פסק הרמב"ם [פ"ח מכלי המקדש ה"א], שהרי הלכה כרבי מחבירו.

תנו רבנן: אירע בו פסול ומינו אחר תחתיו - ראשון חוזר לעבודתו, שני - כל מצות כהונה גדולה עליו, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: ראשון - חוזר לעבודתו, שני - אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט ... אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יוסי. ומודה רבי יוסי שאם עבר ועבד - עבודתו כשרה. אמר רב יהודה אמר רב: הלכה כרבי יוסי, ומודה רבי יוסי שאם מת ראשון - שחוזר לעבודתו. - פשיטא! - מהו דתימא: הויא ליה צרה מחיים, קא משמע לן.

כתב הרמב"ם [פרק א הלכה ג]: עבר יום הכפורים הרי הראשון חוזר לעבודתו והשני עובר וכל מצות כהונה גדולה עליו אלא שאינו עובד ככהן גדול ואם עבד עבודתו כשירה, ואם מת הראשון זה השני מתמנה תחתיו. עכ"ל. והיינו כדעת ר' יוסי, וכדברי רב שמודה ר' יוסי אם מת.

דף י"ג

רבי יהודה אומר אף אשה אחרת מתקנין לו. ורבנן נמי, הא חיישי לשמא! - אמרי לך רבנן: טומאה - שכיחא, מיתה - לא שכיחא ...

אם ממנים אשה אחרת תחת אשת הכהן גדול, ושאסור שיהיו לו ב' נשים

ברמב"ם [פ"א ה"ג] הביא הדין שממנין כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול, והשמיט דעת ר"י שמתקנים לו גם אשה אחרת, והיינו שפסק כרבנן.

ומוכח בהמשך הסוגיא, שאם נשא שתי נשים והגיע זמן הצום, אינו יכול לעבוד עבודה עד שיגרש אחת מהם, כיון שנאמר "וכיפר בעדו ובעד ביתו" בית אחד אמר רחמנא ולא שתיים. וכ"כ הרמב"ם [הלכות כלי המקדש פרק ה הלכה י] : ואינו נושא שתי נשים ואם נשא שתיים אינו יכול לעבוד ביום הצום עד שיגרש לאחת. עכ"ל.

וכתב בזבח תודה, שהיה מקום לומר שדין זה הוא דוקא כשנשא אחר שנעשה כהן גדול, שלא עשה כהוגן בנישואין אלו שהרי ידע שיצטרך לעבוד עבודה ולכפר בעדו ובעד אשתו אחת, אבל כשנשא מקודם שנעשה כה"ג יתכן שא"צ לגרש אחר שנשא בהיתר, ודומיא כשנשא אלמנה ונעשה כה"ג שאינו צריך לגרשה [עי' יבמות ס"א א' ורמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק יז הלכה יב]. אמנם מדברי הרמב"ם [איסור שם] לא משמע כן.

דף י"ד

משנה. כל שבעת הימים הוא זורק את הדם, ומקטיר את הקטורת, ומיטיב את הנרות, ומקריב את הראש ואת הרגל.

הדין שצריך להתרגל בעבודה בשבעת הימים

פירש"י, כדי שיהא רגיל ומזומן בעבודת יוה"כ. וכן ברמב"ם [פ"א ה"ה] כתב: כל שבעת הימים מרגילין אותו בעבודות, זורק את הדם ומקטיר את הקטורת ומיטיב את הנרות ומקטיר איברי תמיד על המזבח כדי שיהיה רגיל בעבודה ביום הכפורים. עכ"ל. ובספר בן הרמה [רבי חיים מאיר מזרחי - תרל"ה] העיר, למה לא שנינו במשנה דהוא שוחט והוא זורק, וכמו ששנינו לגבי עבודת התמיד ביוה"כ [לקמן כ"ה א'], וכאן היה לומר שהוא שוחט בשביל שיהא רגיל. ואין לומר שנקט אחד מהדברים וה"ה לשאר הדברים, וכמו ששנינו במשנה ש"מקריב את הראש ואת הרגל" וה"ה לשאר האיברים, וכלשון הרמב"ם ש"מקטיר איברי התמיד על המזבח", וכן כתב התויו"ט בפירוש המשנה דנקט האברים הראשונים בהעלה [כמבואר לקמן שם שהם הראשונים] וה"ה לשאר האיברים, דלפ"ז היה לומר השחיטה שהיא העבודה הראשונה וה"ה לשאר. ואולי אפשר לומר דלא היה שוחט כל ז' הימים כדי להיות רגיל כיון דלאו עבודה היא וכשרה בזר, ויש מי שסובר לקמן [מ"ב א'] דאפילו

שחיטת פרו כשרה בזר ביוה"כ כיון דלאו עבודה היא, ולכן לא היה צריך להיות רגיל בשחיטה בז' ימים אלו. אלא דלדברי התוס' לקמן [ל"ב ב' ד"ה א"כ] אפילו שחיטת התמיד של יוה"כ פסול מדרבנן באחר [עי' מה שהבאנו בזה לעיל דף ב'] לא יתיישב. ועיי"ש מה שהאריך בזה.

ושאר כל הימים, אם רצה להקריב - מקריב. שכהן גדול מקריב חלק בראש, ונוטל חלק בראש.

כתב הרמב"ם בהלכות כלי המקדש [פרק ה הלכה יב] : בכל יום שירצה להקטיר הקטרת מקטיר ונוטל חלק בראש בקדשי המקדש כולן, כיצד כשירצה אומר זו החטאת שלי וזה האשם שלי, ואינו עובד בפייס, אלא כל עת שירצה להקריב מקריב כל מה שירצה, והרי הוא בקדשי הגבול כשאר הכהנים. עכ"ל. ועי' להלן דף י"ז לגבי חלק הכה"ג בחלוקת הבשר והלחם.

ומקטיר את הקטורת ומיטיב את הנרות. אלמא קטורת ברישא והדר נרות, ורמינהו: מי שזכה בדישון מזבח הפנימי, ומי שזכה במנורה, ומי שזכה בקטורת! - אמר רב הונא: מאן תנא תמיד - רבי שמעון איש המצפה הוא ...

קושיית הגמ' שבמשנה משמע דהקטרת קודמת לנרות, ואילו לקמן [כ"ה א'] לגבי הפייסות שנינו: "מי שזכה בדישון מזבח הפנימי, ומי שזכה במנורה, ומי שזכה בקטורת" משמע שהנרות קודמים לקטרת, ותירץ אביי שהטבת ה' נרות היתה קודמת לקטרת והטבת ב' נרות היתה לאחריה. וכן מה ששנינו לקמן [ל"א ב'] "הביאו לו את התמיד, קרצו, ומרק אחר שחיטה על ידו. נכנס להקטיר את הקטורת ולהיטיב את הנרות" שמשמע ג"כ שהקטרת קודמת, מיירי בהטבת ב' נרות שהיא לאחר הקטרת. ו'סדר המערכה' שסידר אביי שבין הטבת ה' נרות לב' נרות היה מפסיק בדם התמיד, הוא כדעת אבא שאול שכל הנרות קודמים לקטרת, ולכן ההפסק בנרות צריך להיות בדם התמיד [ולדעת חכמים זריקת דם התמיד היתה קודם לכן]. ורב פפא אמר תירוץ אחר ליישב את הסתירה בין משנתנו למשנה להלן, משנתנו הסוברת שהקטורת היא לפני הטבת הנרות, היא לפי רבנן. ואילו הא, המשנה להלן, שמפייסים את הקטורת אחר הנרות היא לפי אבא שאול.

ופסק הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין [פ"ז] כדעת חכמים שמפסיק בין הטבת חמש נרות לב' נרות בקטרת.

דף ט"ו

... ואביי אמר לך: אורויי בעלמא הוא דקא מורי, וסדרא הא הדר תני ליה.

בתוס' לעיל [י"ד ב' ד"ה אוריי] כתבו, שמכיון שתכלית עיסוקו של הכהן גדול בעבודות שבעת הימים אינה אלא להורות ולהרגילו בהם, לכן די לו בהטבת שני נרות בכל יום, ובאמת אינו מטיב אלא את שני הנרות האחרונים. אמנם בתוס' כאן משמע שמסתפקים בזה. ועי' גבורת ארי [י"ד ב' ד"ה לא קשיא],

ורש"ש [י"ב א' רד"ה פשיטא], ומה שהבאנו בזה לעיל דף ב'.

גופא, בא לו לקרן מזרחית צפונית - נותן מזרחית צפונית, מערבית דרומית - נותן מערבית דרומית. ותני עלה: רבי שמעון איש המצפה משנה בתמיד; בא לו לקרן מזרחית צפונית - נותן מזרחית צפונית, מערבית דרומית - נותן מערבה ואחר כך נותן דרומה ...

מבואר בסוגיא, דלדעת חכמים דם התמיד הנזרק ע"ג המזבח, לדעת חכמים דין מתנותיו כדין כל קרבן עולה שהמתנות הם "שתים שהם ארבע" [עי' ויקרא א' ה', וזבחים נ"ג

ב'], והיינו ע"י שזורקים את הדם אצל שתים מזויות המזבח העומדות זו מול זו באלכסון. ולר"ש איש המצפה זורקים על אחת מהזויות מתנה אחת שהיא שתים, ובזוית האחרת נותנים מתנה נפרדת על כל אחד משני צידי המזבח, כדין חטאת שנותנים בה ארבע מתנות על ארבע קרנות. והיינו שחציה כמעשה עולה וחציה כמעשה חטאת, כמבואר בגמ'.

וברמב"ם בהלכות תמידין ומוספין [פרק א הלכה י'] כתב : כמעשה תמיד של שחר כך מעשה תמיד של בין הערבים, והכל כמעשה העולה שכתבנו במעשה הקרבנות. עכ"ל. והיינו כדעת חכמים.